

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ макъ

Голос
адыга

1923-рэ ильесим
гъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къыдэкы

№ 143 (21872)

2019-рэ ильес

БЭРЭСКЭЖЬЙИ
ШЫШХЬЭИУМ и 14

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИЭП
къыхэтыутыгъехэр ыкы
нэмыйк къэбархэр
тисайт ижүүгүотэштх
WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ Республикаем и Правительствэ игъээзет

Адыгеимрэ Башкоростанрэ язэфыщтыкІэхэр агъэпытэх

ЗЭЗЭГЬЫНЫГЪЭМ ЗЭДЫКІЭТХАГЪЭХ

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Къумпыл Мурат Республикэу Башкоростан и Лышхъэ ишшэрыльхэр охтэ гъэнэфагъэкэ зыгъэцэктэрэ Радий Хабировым мы шольырым и Правительствэ илъыкло купрэ зэлукэгъу адрилагъ.

Шольыритум язэпхыныгъэ, ныбджэ-
гъуныгъеу азыфагу илъир гъэптигъэным
афеш ахэр Адыгеим къэкъуагъэх. АР-м
и Правительствэ и Унэ щыкъогъэ зэ-
хахъэм хэлжъягъэх АР-м иминистрэхэм
я Кабинет, Адыгеим и Къэралыгъо
Совет – Хасэм хэтхэр, бизнес-сооб-
ществэм илъыклохэр.

Адыгеим и Лышхъэ юфтхъабзэм
пэублэ пасалье къышишызэ, республикэм
хвакіэхэу къекъуагъэхэм шуфэс гуши-
гъэхэмкэ зафигъэзагъ. Шольыритум
язэпхыныгъэ гъэптигъэным, аш зегъэу-
шьомбгъугъэным зэрэфхэхазырымкэ
Радий Хабировым фэрэзагъ ыкы Баш-
коростан загъэпсыгъэр мыгъэ ильеси
100 зэрэхъурэмкэ аш щыпсэухэрэм
зэклэми игуапэу афегушуагъ.

Башкоростан хэхъоныгъэшү-
хэр зышырэ промышленнэ ыкы
мэкъумэш шольырэу щит, химиче-
скэ промышленностын ыкы машинэ-
шынын ягуч, чыдагъэр анахыбэу
къызычлашырэ шольырхэм ашыц.
Арышъ, хэхъоныгъеу ышырэмкэ мы

республикэм опытэу іэклэльир тшо-
гъэшгэйон, ар тапэкэ къызфэдгъэ-
федэ тшоингъу, — къыуагъ Къумпыл
Мурат. — Аш даклоу тэри къэдгъэ-
льэгъонэу, тызэрыгушонэу, тызэгъу-
сэу зэдэгъэцэктэнэу тиэр макэп.
Машинэшынам, чыдагъэм икъыдэ-
гъэкъижын, мэкъумэш хызметэм
япроектхэм лъэнэкъуитуми шогъэ-
шко къытфахын алъэкъыт. Непэрэ
мафэм ехъулэу зэфыщтыкэ дэгъу-
хэр тиэрэх: адигэ къуаер итэшы, бен-
зинир ыкы дизельн гээстнынхэр
къитэш. Ау тапэкэ тизэпхыныгъэ
дгъэптигъэнэмкэ джыри амалышуухэр
щылэх, экономикэм, культурэм, гума-
нитар лъэнэкъохэм ахэр яхыгъэх.
Шольыритуми зы пшэрыль тиэр
— тицэфхэм яшылэктэ-псэукэ на-
хышу шыгъэнир ары.

Адыгеим и Лышхъэ анахъэу ынаэ
зытыридзагъэхэм ашыц Лъэпкэ про-
ектхэм ягъэцэктэн.

(Икъюх я 2-рэ нэклубгъом ит).

Паркэу «Патриот»

КъыткІэхъухъэхэрэ лIэужхэм
яхэгъэгу, яреспубликэ шIу альэ-
гунхэм, къэралыгъом тарихъ
гъогоу къыкIугъэм шхъэкафэ
фашизму пIугъэнхэм мэхъанэнхо
яIэу къегъэнафэ Адыгеим и
Лышхъэу Къумпыл Мурат.
Мыщ епхыгъэ гухэльхэр Ѣын-
гъэм Ѣыпхырыщиgъэнхэм
шольырхэм ишацхэм анаIэ
тет, аш фытегъэпсихъэгъэ
Юфтхъебзэ зэфэшхъафхэр
рагъэктокIых.

Адыгеим и Лышхъэ пшэрыль шхъа-
хэхэу къыгъеуцугъэхэм ашыц паркэу
«Патриот» зыфиорэм икъутамэ респуб-
ликэм къышызэхъягъэнир. Мыщ юфт-
шэнхэу епхыгъэхэр рагъэжъягъэх,
проектэм иконцепции зэхагъеуцагъ.
Непэрэ мафхэм яхъулэу зэшшуахын
алъэкъыгъэм, тапэкэ анахъэу анаIэ
зытырагъэштхэ лъэнэкъохэм къате-
гушыагъ АР-м архитектурэмрэ къэлэ-
гъэпсийнмрекэ и Комитет итхаматэу
Зөзэрхъэ Азэмэт.

(Икъюх я 3-рэ нэклубгъом ит).

ЗЭЗЭГЫНЫГЬЭМ ЗЭДЫКІЭТХАГЬЭХ

(Икзүх).

УФ-м и Президент игуукъэхэр щылэнхэм ѿм щылхырышыгъэнхэмкэ шьольтырхэм язэгурьоныгъэ, язепхыныгъэ гъэпхитэ-тэнхэм мэхъаншхо ил.

Дахэу къазэралпэгокыгъэхэм феш зэрэфразэр ыкы субъектитум ялофшэн ыкы ныбджэгүй зэфыштыкъэхэр гъэпхитэ-тэнхэм зэрэфхэзасыр Радий Хабировым къылуагь. Ашкэ амалхэу щылэнхэм гъэнэфгэшнхэм пae Адыгейим и Лышхъэ Башкортостан риъблэгъягь.

— Тызэпчайжъэу тыщыс нахь мышэми, тызээпхырэр бэ. Чыдачъэм икыдэгъэкыжынкэ пэргитыгъэ зыыгь шьольтырхэм тащыщ, джащ фэдэу машиншынымкэ типродукции тиди щызэлъашэ, мэкумэц комплексым хэхъоныгъэшшухэр ешых. Адыгейим ежь зергүгушон ылъэкыщхэ гъэхъэгъэшшухэр илэх. Шьольтиритум амалхэу тэклэхэр къызфэдгэфеднхэм, опытымкэ тызэхъожынхэм, тизэпхыныгъэ дгъэпхитэнхэм непэрэ зэлукъэгүр афтигъэпсихъягь, — къылуагь Радий Хабировым.

Субъектитум иоф зэрээдашэн альэ-кыщхэ лъэнинкъо шхъяэхэм къэзэ-реугъоигъэхэр нэужум атегуущылагъягь. Агропромышленнэ комплексым хэхъоныгъэхэр ышынхэмкэ, мэкумэц хъыз-мэти икооперации изэхэшэнкэ оптиту алэклэхэр къытегуущылагь ыкы аш лъэтгээуцо къифишигъ Башкортостан и Премьер-министрэ игуадзэ ипшъэрлыхэр зыгъэцкээр Ильшат Фазрахмановым.

Мэкумэц ылъэнинкъо шьольтиритум яшоигъоигъэхэр бэкэ зэтэфх, анахьэу ар зыфэгъэхыгъэр къуаехэм якыдэгъэкын ары. Башкортостан ипашхэм къызэралуагъэмкэ, адыг къуаер республикэм къащэнир, «Адыгэ къуаем» ибренд къызэралахъумагъэмкэ республикэм оптиту элкэлтийр къызфагъэфеднхэр ашогъэшшүй. Ашкэ, мы уахътэм Башкортостан гумэкыгъохэм ахэт, сида помэ мы шьольтырыр къэралыгъом, дунаим зэрэшызэлъашээр «башкир шьоум» ибренд хэбзэнчъэу бэ зыгъэфедэр. Кіэугоекло правительствэм изэхэшэнкэ, инвестициихэм ахэгъэхъоныгъэмкэ Адыгейим гъэхъэгъэшшухэр зерилэхэр хякъэхэм къыхагъэшыгь.

Инвестициихэм альэнинкъо Адыгейим амалхэу тэклэхэм, аш епхыгъэр шьольтиритум иоф зэрээдашэнхэ альэ-кыщхэм къатегуущылагь АР-м экономикэ хэхъоныгъэмкэ ыкы сатыумкэ иминистрэй Къуанэ Андауэр. Непэрэ мафэм ехуулэй республикэм инвестиционнэ портфель инвестационнэ площацкэ 67-рэ хэхъэ. Анахьэу узшыгугын фэе лъэнинкъохэм ашыщых промышленностыр, мэкумэц хъызмэти, зекони. Инвесторхэм индустриальнэ паркиш апагъохы: Яблоновскэр, Туцжыкыр ыкы Мыекъуапэр. Мы лъэнинкъомкэ Башкортостан оптишишо зэрэлкэлтийр къыдэпльтитэмэ,

ре Радий Хабировымрэ кэтихжыгъэх. Технологиехэмкэ, зеконимкэ, нэмийкэ тофыгъохэмкэ оптиту алэклэптымкэ зэхъожынхэу ахэр зэзэгыгъэх, бизнес цыкум ыкы гурытум іэпээгъу афхуу-гынхэмкэ амалхэу алэклэхэр агъенэ-фагъэх. Пэшлоргыгъэшшуу зэрэхархууха-гынхэмкэ, зэгүсэхуу ермэлтихэр, семинарх эзэхшэцх, специалистхэмкэ зэхъожынхэмкэ, шьольтиритум язэфынхэмкэхэр агъэпхитэнхэм.

Джащ фэдэу лыкло купым хэтхэр пэрхитыгъэ зыыгъхэ предпринятиихэу Адыгейим итхэм ялофшэн зэрэзэхшээрээр зерагъэлэгъэгүй, социальне псевальхэм ашыщхэр къаплыхъагъэх.

Спортсменхэм, тренерхэм айулагъэх

Физкультуриким и Мафэ фэгъэхыгъэу Адыгейимрэ Башкортостанэ япашхэр спорт комплекссэу Владимир Невзоровым ыцэ зыхырэм щылагъэх. Мыщ зызызыгъасэхэр кэлэццыкхэм, спортсмен нахыжхэм, джащ фэдэу тренерхэм айулагъэх, гүшүэгъу афхуу-гых. Дунаим Ѣзызэлъашээрэ, титренер цэрийоу Кобл Якубэ самбэрэ дзю-домрэкэ ригъэжъэгъэ шэн-хэбээ дахэхэр мыш Ѣылъагъэхтэх.

Спортсмен ныбжыкъэхэм бэнэним еклонлакэй фырьяэр, зызэрагъасэрэр республикэхэм япашхэм нэрхэлэгъу афхуу-гых. Ахэм ашыщхэм гъэхэгъэшхохэр ялэх, зэнэхъоуу зэфэшхъафхэм теклонигъэ ыкы хагъэунэфыкырэ чын-пэхэр къащыдахыгъэх.

Радий Хабировым шуфэс гүшүэхэм

кэ спортсменхэм закынфигъэзагь. Бэнэныр ежыри зэрэлжасэр къыхигъэшшээ, ныбжыкъэхэм гъэхэгъэшшухэр ашынхэу, лэгэпээ инхэм ансынхэу къафэлэгъуагь.

— Мы спорт лэпкъхэмкэ Адыгейим къэгъэлэгъон дэгүхэр илэх. Бэнэнимкэ Адыгейим спортсменхэм сыйдигъуу гъэхэгъэшшухэр ашых, мы кэлэ ныбжыкъэхэм ашыщхэм чемпионхэр къаахкынхэу тащэгугы. Ашкэ шууицылагъэр зэкэ шууэ-кэль, зызшыжкугъесэнхэ шуульэ-кыщт комплекс зэтгээпхыхъагъэхэр Мыекъуапэ имызакьюу, республикэм имуниципалитетхэм пстэуми ашытэшых. Тэпэки арэущтэу Ѣытышт, сэнауыгъэ зыхэль спортсмен ныбжыкъэхэм зыкызэуахынхэмкэ іэ-пээгъу тафхэгъуущт, — къылуагь Къумпыл Мурат.

Яшэжь агъэлэгъягъ

Адыгейим и Лышхъэ къызщыхуу-гъэу къуаджэу Улапэ лыкло купыр Ѣылагъ. Хэгъэгү зээшомх хэхюдагъэхэм яшэжь агъэлэгъиээ, мы чылэм Ѣыщхэу фэхыгъэхэм къафызэуахыгъэ саугээтэм Къумпыл Муратэр Радий Хабировымрэ еклонлакэх, дээклонлхэм шхъацэ афшыгъ. Джащ фэдэу апэрэ дунээ заом хэлэжьагъэх, ихэгъэгү зыпсэ фэзитэгъэхэм ясауягъэтэу «Дивизие іэлпир» зыфалорэм къэгъягъэхэр кээральхъацэх.

Лэпкъхэр зэфишагъэх

Культурэм ылъэнинкъои республиктүр зэдэлэжьэшт. Ашкэ егъэжьаплэ хъульэ зэлъашээрэ ти-къэшькло купхэм къызэдатыгъэ концерттыр. «Налмэсэимрэ» Файзи Гаспаровым ыцэ зыхьэу Башкортостан и Къэралыгъо академическэ ансамблэмрэ Къэралыгъо филармониум къыщышигъ. Башкирием икъэралыгъо филармониуу Хусайн Ахметовым ыцэ зыхьырэм ипащэу Айдар Зубайдуплиним Ѣытхууцэу «Адыгейим изаслуженнэ артист» зыфалорэм къэгъягъэхэр кээральхъацэх.

Площацкэ зэфэшхъафхэр агъэфедээ Адыгейимрэ Башкортостанэ язэфынхэмкэхэр, язепхыныгъэ агъэпхитэнхэу лъэнинкъохэр зэзэгыгъэх.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Адыгейм апэрэу щашыгъ

Иорданием нейрохирургхэу кыкыгъэхэм Адыгейм щышхэр ягусэхэу аужырэ шапхъэхэм адиштэрэ операцие тыгъасэ Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщым щашыгъ. Металлоконструкциехэр агэфедэхээзэ, тхыкупшхъэр операцие ахэм ашыгъ.

Мазэрэ Иорданием Ioф щызышлэгъэ Бэрэтэрэ Нурбый кызыэриуагъэмкэ, а уахьтэм кыкыцл операцие 50-м ехъу ашыгъ. Аужырэ шапхъэхэм адиштэрэ оборудованиемкэ Ioф ашын, Iэкыбым яошлэн зэрэцэзэхашэрэ кызыэрэгъэлэгъун, Ioшлакэу алэклэльям зыщаэгъозэн амал ялагъ.

Непэ тшыщт операцием бэрэ тэуалэ, — кыуагъ Бэрэтэрэ Нурбый. — Ыпеклэ мыш фэдэ Iэпилэгъу зишиклагъэр Краснодар э нэмькэ сымэджэхжм клонхэ фаеу хууцтыгъэ. Джы операциехэр Мыекуали щытшынхэ тльэкишт.

Адыгэ республикэ клиническэ сымэджэщим инейрохирургическэ отделение ипащэу Виктор Шатохиним тызэрэцгъэзэгъозагъэмкэ, Адыгейм джыри щамышыгъэ операциехэр ашынхэм фэхъязырых.

Хэгъэчэрэгъогъэ гучу пкыгъохэмкэ тхыкупшхъэр гээпэйтэгъэнэр ары операцищэу непэ тшыщтыр зэпхыгъэр, — кыуагъ Виктор Шатохиним. — Мыш фэдэ медицинэ Iэпилэгъур кытэуалэхэрэм ядгъэгъотынмкэтишикэгъэшт Iэмэ-псымэхэр зэдгээгъотыгъэх.

Иорданием дэт унэе клиникэм Ioф щызышлэхэрэ Джанбек Омранэ Тлахир-рэ Къэбэртэе-Бэлкъар Республике щеджажьх. Аш шэнгээ щызэзгъэгъотыгъэхэм нэужым клуб зэхажагь. Ассоциацаем хэтхэм медицинэм фэгъэзэгъэ клиникэхэр ашыых, шүшлэнхэм, цыифхэм Iэпилэгъу афэхъунхэм афэлажьх. Мыш кыдыхэлтыгъэ ильэс заулеклэ узэкэлбэжжмэ Иорданием кыкыгъэ лыкло куп Адыгейм къэклиягъ, тапеклэ Ioф зэдашэнхэм зэрэфхъязырхэр ахэм къялагъ.

Ильэситуклэ узэкэлбэжжмэ, AP-м псауныгъэр къэухумэгъэнхэмкэ иминистрэу Мэрэтикю Рустем Иорданием къэклиягъ, тапеклэ тизэдэлжээнхэм дгээпэйтэнхэм зэрэфхъязырхигүй, — кытфулатэ Джанбек Омран. — Аш тэ мэхъянэхшо етэты, сыда пломэ тятэж плашхэхэм ячыгүжьеу, тихэку гупсэу Адыгэир тэлтыгъэ. AP-м щыш докторхэу Къэлэкүтэхээ Рэмэнзэндэ Бэрэтэрэ Нурбийрэ яшлэнгъэхэм ахагъэхонэу Иорданием къэклиягъях ёкы тикилинике мазэрэ Ioф щашлагъ. Джы тэ Адыгейм тыкъэклиягъ. Ыпеклэ мыш щамышыгъэ операциехэр тшыл

щтых. Зэпхыныгъэу тазыфагу иль хууцхээр зэрэлтыгдгээжтэштим тыпильыщт.

Сурэтхэр Iэшлынэ Аслын тырихыгъэх.

Къурмэнхэмкэ тышуфэгушIo!

Адыгэ Республике щыпсэухэрэ бислымэнхэу лытгэнгъэ зыфэтшыхэрэр!

Пшизэ шьольыр къэзэкыдзэм и Мыекъопэ къэзэк отдель ыцлэгэе бислымэнхэм анах агэльэпэлэрэ мэфэхэм зыкэ ашыщ Къурмэнхэм фэшл гуфэбэнгъэ хэлтэу сышуфэгушо. Мы мэфэхэм гугъаплэ, цыифхэр шу зэрэлтэгъунхэ, зэгурьонхэ, фэнхээхэе псауныгъэрэ Iэпилэгъу зэрафэхъунхэ фаем яхыгъэ мэфэл.

Лэшлэгъубэмэ къаклоцл тятэж плашхэхэр зэгъусэхэу зэдьтиу щит хэгъэгур агээпсигъ. Кыткэхъухъэхэрэр а хэбээ шаагъохэм аргызэнхэ зэрэфаэр агурыдгээхонир тэ тишээрэль. Урсые обществэм ыльапсэхэр джыри нахь пытэнхэм тапеклэ тызэгъусэу тыфэлжъян, цыф лэпкэ зэфэшхъафхэм къахэгъэхэу ёкы дин зэфэшхъафхэр зылэжхъяэрэм азыфагу зэгурьонхэе ильынхэм тапеклэ тыдэлжъян фое.

Мы мэфэл мафэм зэклэми сышуфэльо псауныгъэ пытэ, щылэкэшу шууиэнэу! Къурмэн мэфэхэм унахь пэччь мамыр ёкылакэ кыритынэу, зыфаэр зэклэ зэригтэйлэжъеу псаун амал илэнэу фэсэло!

Пшизэ шьольыр къэзэкыдзэм и Мыекъопэ къэзэк отдель иатаманэу Александр ДАНИЛОВ.

**Къыкъ
Аслын
Хъазэрталэ
ыкъор**

Шэуджэн районым къыщыдэкыре гээсетэу «Зарям» иредакторыгъэу Къыкъ Аслын Хъазэрталэ ыкъом игъонэмысэу идунай ыхъожьыгъ.

Аслын Хъакурынэхъабэлэ гурит еджаплэм Ѣеджагъ, Москва къэралыгъ университеты (МГУ) къуухыгъ, шэнгэгъэ дээхуухэр зэригээгъотыгъэхэу Ioшлэнхэр ригъэжагъ. Специалист ныбжыкэл ВЛКСМ-м и Шэуджэн район комитет иапэрэ секретарыгъ. Шэуджэн ёкы Кошхэблэ районхэм яспецкоре щытыгъ, республикэ гээсетхэу «Адыгэ макъэм» ёкы «Советская Адыгея» зыфилорэм итхыгъэхэр бэрэ къыхаутыгъэх.

Аслын ятэ ильэуж тетэу посэүгъэ. Аш фэдэу ежыри журналистыгъ, коммунистыгъ, партиеу зыхэтим шыпкъэнэгъэ фырилагъ. 2003-рэ ильэсэм Аслын гээсетэу «Зарям» иредакторэу агээнэфэгъагъ, ильэс 16-ра аш пээнэгъэ дызэрихъагъ. Районым ишылэхээ-псэуклэ, ихуухэрэ пстэур, зэхъокыныгъэхэу щыхуухэрэ игъэктэгъэхэу гээсет нэкүбгэхэм къауатэштэгъэх.

А. Къыкъыр цыф гээсагъэу, еджагъэу, сэнауцыгъэ хэльэу щытыгъ. Iуплагъэ, зэфагъэ, ишэнкэ шырытыгъ. Аслын Адыгэ Республике изаслуженэ журналистыгъ, щытхъу тхылхэр бэу илэгъэх. Унэгъо дахэ юшлагъ, сабийхэр, къорэльхэр илэх.

«Адыгэ макъэм» иофишлэхэр Къыкъ Аслын иунахь, иахыль гупсэхэм ар зэрэцхынээжжим пае афэтхъаусыхэх, журналист Iэпэласэм игъонэмысэу идунай зэрихъожьыгъэр агу къео.

Адыгэ Республике лэпкэ Ioфхэмкэ, Iэкыбым къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкээгүхэм адирялээ зэпхынэгъэхэмкэ ёкы къэбар жыгъэм иамалхэмкэ и Комитет гухэгъышо щыхуухэр гээсетэу «Зарям» иредактор шыхыалэштэгъэу, Адыгэ Республике изаслуженэ журналистэу Къыкъ Аслын Хъазэрталэ ыкъор игъонэмысэу дунаим зэрхыхыгъээр ёкы щымыгъэхэм иунахьорэ иахыльхэмэ афэтхъаусыхэх.

ШЭНЫГҮЭЛЭЖҮМ ИЕПЛҮҮКІ

Мыекуапэ идзэ щитхъу

Хэгъегу зэошхом ильэхан, анахьэу етлани ар кызежъакіем, советскэ къэлабэмэ тхъамыкіем гъошко къафыкъоуыг. Пыеу къажехахъэрэм пэуцужын амал зэкіеми ялагъеп, аужыпкъэм мызаохэу атын фаеу хъугъэ къалехери къаҳкыгъэх. Одессе, Ленинград, Севастополь фэдэхэр 1941-рэ ильэсүм советскэ дээхэм яптыагъэрэ Ѣщисэ хъугъагъэх. 1942-рэ ильэсүм гъемафэм советскэ-германскэ фронтын хэпшыкіем зэхъокыныгъэ фэхъуыг. Кавказыр штэгъеним пае генерал — фельдмаршалэу В. Лист пэщэнгъэ зыдызэрихъашт дээ купэу «А»-р зэхажгъагъ. Ашхахъещтыгъэх а 1-рэ ыкыя 4-рэ танкыдзэхэр, я 17-рэ дээу «полевойкіе» заджэштыгъэхэр, я 3-рэ румындызэр, я 4-рэ ошьонгу флотыр ахэм іэпүэгъу къафэхъущтыгъ. Дээ-технике лъэнкъомкіе, анахьэу етлани самолетхэмрэ танкхэмрэкіе, тидзэу ахэм апзуцужыщтыгъэм илофхэм языт дэгъугъэп. Ошьонгумкіе тисоветскэ дээхэм утыншхо къарахызэ, вермахт ичатьхэр Дон зэпрыкыгъэх. Кавказым иштэнкіе «Эдельвейс» а операцием зэрдэжгъагъэхэр. Зыкъеухумэжыгъэнүмкіе наркомым иунашью N 227-м («Ни шагу назад!» зыфилощтыгъэм) фронтын икыблэ лъэнкъоукіе Ѣщисэ советскэ дээхэм якъыззекілон къызэтэрийэжэн ылтэгъагъ. Советскэ Союзым и Маршалэу С. М. Буденнэм пэщэнгъэ зыдызэрихъещтыгъэ Темир-Кавказ фронтын пүим икызэтэлжэнкіе пшъэриль хъильэ къитегъеклагэ хъугъэ. Тарихълэж цэрылоу Е. Ф. Кринко истатьяу «Захват Майкопа» зыфиорэм къызэрэштихъырэмкіе, Буденнэм бэдээгъум и 27-м Ашъэрэ Главномандование и Ставкэ фитхыгъагъ къуачыу тиэмкіе пыир къызэтебгъеуцон зэрэмийтэгъищтыр ыкыя игъоу ылтэгъуыгъагъ Кавказ къушхъэтх шхъаэм ыльял дэж тидзэхэр гъекоштигъэнхэу. А чылпэм пүим итхникие иамалхэр икью Ѣщигъедэшщущтгъагъэхэр. Ау Темир Кавказыр зао хэмйтэу пүим елтынр митэрэзэу советскэ командование ылтэгъагъагъ. Къызэкіемыкъонхэу унашьюхэр

афишыщтыгъ, ау кючаджэ хъульэ тидзэхэр псынкіеу къызлакоцтыгъэх ыкыя Темир-Кавказ фронтын иштаб зыдэшыиэр мэфиблым къыклоц, шышхэум и 2-м къыщегъэжъагъеу и 9-м нэс, гъогогуихре зэблахъун фаеу хъугъэ.

1942-рэ ильэсүм бэдээгъу — шышхэу мазэхэм иофхэм языт зыфэдагъэм нах дэгъоу шуузыгъозэным пае Ѣщиситу къесхын.

Апэрэр. Нафэу зэрэштымкіе, 1942-рэ ильэсүм мэкуогуум штабхэм япашхэм язэукиэу Винница Ѣщикъуагъэм А. Гитлер мэрэштэу къышигъогъагъ: «Мыекуапэрэ Грознэмрэ ячыдагъе мы ильэсүм къызысцекіемыхъекіе, къыттекуагъэхеу слытэшт».

Ятлонэрэр. 1942-рэ ильэсүм ибэдээгъу мэфэ жьоркъхэм ашыц горэм нефть промышленностымкіе наркомым игудээу Николай Байбаковым Кремлир къеджаг. Мигуэу Сталиним ашылапе къуубытгъ ыкыя рэхъатеуынэм къаклаплы къыриуагъ:

— Товарищ Байбаков, Гитлер зимишэжэу Кавказ лъэнкъомкіе къильыг. Кавказым ичыдагъэ ылэ къызимыхъекіе, заом къыщтигъуагъэхекіе ылтэгъэт. Зы чыдэгъэ гъуанткло нэмцыхэм алэкіемыхъаным пае зэкіе тфэлэгъищтыр тшэн фае.

Етланэ пхъешэгъэ тээкли хэлльэу къыпигъехъожыгъ:

— Нэмцыхэм чыдэгъэ зытонн нэмьиэми къызафэхъуыгъа-некіе узэртүкыщтыр къызгыргыгъа. Ау ипальэм къыпэу, нэмцыхэм амьштэу, а промыслэр жьугъеклодэу, гъэстини-пхъэ тимыгъэхъэу тыкъанэмэ, джащыгъуми утыкъищ.

Зи къымылоу Байбаковыр тээклуре Ѣщыгъ, етланэ гу къызэпишхъажыи цыкъу-цыкъоу къыуагъ:

— Къыхэпхыщтири пшэнэп, товарищ Сталин.

Сталиныр нахь благъэу къекуалы, жъажъеу ылэ къыэти, макіеу ынатлэ тэулыагъ:

— Къыхэпхыщтири мары зэрлыл, товарищ Байбаков... Егупшы!

Зэошху Ѣщагъэмрэ Кавказым елхыгъэ зоомрэ янэкубъо анах тхъамыкъаюхэм ыкыя ашдаклоу анах лыхъужь нэклуб-

гъохэм ашыц ошлэдэмышэу пүим 1942-рэ ильэсүм шышхэум и 9-м Адыгим икъэлэ шхъаэу Мыекуапэ зэриштгъагъэр.

Мыекуапэ шхъафит шыжыгъээним епхыгъэ хъугъэ-шлагъэхэм афэгъэхыгъэ литературам изэхэфын, ахэм ахлэжгъагъэхэм ягуъекыжхэм ыкыя Мыекуапэ къыдэнгъягъэхэм къалотжыгъэхэм нафе къызэршырэмкіе, Хэгъегу зэошхом ихъугъэ-шлагъэхэр тэрээшджэу къэгъэлэгъону фэхъхэрэр Ѣшлэх. Гүшүэм пае, Вильгельм Тике итхылъэу «Марш на Кавказ. Битва за нефть. 1941/1943» зыфилоу 2005-рэ ильэсүм къыдэгъиэр. Кавказыр аштэнэу зыфэхъэхэм Вермахтим изэолхэм блэнагъэ зэрахъагъэу, чаныгъэхэу ары аш къызэрэшилэр.

Я 12-рэ армием пэщэнгъэ дызэзыхъещтыгъэ А. А. Гречко итхылъэу «Битва за Кавказ» зыфиорэм мээрзүүтэу къыщетхы: «Мэфи 4-м къыклоц, 1942-рэ ильэсүм шышхэум и 8-м къыщегъэжъагъэу и 12-м нэс псыхъохуу Лишиэ, Лаба, Шхъэгъуащэ ялгъо-блэгъухэм зэо пхъашхэр ашыкъуагъэх. Анахьэу етлани Курганным, Джаджэм, Келермесскэм, Шытхалэ, Мыекуапэ адэжэ. Пыир ыкыуача-эки, иамалхэмкіи бэкіе нахь зэтэгъэ-псыхъэгъагъэми, тикомандование хэукононгъэхэр хишыхъэштыгъэхэм, советскэ зэолхэм яблэнахъэр тэулынгъэхэр ахэлтыгъэмрэ яшыуагъэхээ советскэ дээхэм якъэдыхъанкло пшъэрэлы шхъаэу пүим илгэгъэр ыгъэцкэшшүүгъэп, Туалсэ дэхъануи хъугъэл... Штабым къызэртигъэмкіе, а палтээм къыклоц нэмьиц солдат ыкыя офицер мин 54-рэ фэдиз фэхъыгъэ». Аш къеушыхъаты къалэу Мыекуапэ апсэ ембылжэхъэу къызэрхъумагъэр.

1942-рэ ильэсүм шышхэум и 16-м Совинформбюром ипчыхэ къэтийн къызэрэштихъи-гъэштигъагъэмкіе, «Мыекъопэ чыдагъэм икычэштихъе оборудование, джаш фэдэй чыдэгъэ Iепчэгъануу ялэр зэкіэгъиом рашигъэ, нефтепромыслэхэм федэ нэмьиц къафамыкъынэу ашыгъэх. Нэмьицхэр Мыекуапэ инефть лэшшэу Ѣшгыгъыгъагъэх, ау плъэхъуыгъэх, советскэ чыдагъэр ахэм алэкіхъагъэп ыкыя алэкіхъащтэп».

Къалэу Мыекуапэ икъеухумэнкіе 1942-рэ ильэсүм шышхэум и 9-10-хэм Ѣшлэгъэ хъугъэ-шлагъэхэм непэ ягыгуу ашынэу фэмухеэх Ѣшлэх. Къалэу Мыекуапэ Шхъэгъуащэ изэптигъылээрэ ялхыгъэ зэо пхъашхэр ашыгъум Ѣшагъэх. Гъэспэфыгъэ парк лъэнкъомкіе я 31-рэ шхончэо дивизиөрэ я 32-рэ артполкын иартиллеристхэмрэ фашист танк колоннэр Ѣшэхахаутэгъагъ.

Нэмьиц диверсионнэ купэу баронэу Фолькерзам зипэшгъэм гъэхъагъэ хэлльэу Мыекуапэ ишпъэриль Ѣшгэцкла-гъэу къебар нэпцхэр ежэ нэ-

мыцхэм агъеуцтыгъэх, Урысыеми икъэбарлыгъээс амалхэм ашыцхэм ахэм зэрдагъащтэрээр зэрэмтэрээзир къэушыхъатыгъэным пае авторхэм ильэс пчагъэрэ материлхэр къаугоильгъэх.

Кавказыр штэгъеним итлонэрэр чэзыу 1943-рэ ильэсүм мэзаем и 18-м ухыгъэ хъугъэ, 1943-рэ ильэсүм чыэптигъум и 9-м зэрэ Кавказэу шхъафит ашыгъыгъэ.

Нэмьицхэу зэкіхъэхэрэм агу къаэтийн пае Вермахтим исолдатхэмрэ иофицерхэмрэ апае тамыгъэу «Кубанский щит» зыфиорэр агъэнэфэгъагъ. А тамыгъэр нэбгырэ мини 100 фэдизмэ афагъэшшэгъагъ, ау фашист техаклохэм аши ишуагъэ къякыгъэп.

Къэххэр зэфэтхысъыжынх. Пстэуми апэу къыхэдгъэштигъэр Кавказыр штэгъеним епхыгъэ заом Мыекуапэ шхъафит шыжыгъээнир анах нэкүбгъю шхъаэу къызэрэхшырээр ары. Дээ Плыжым изэолхэм, истребительнэ батальонхэм ахэтигъэхэм, партизанхэм ялахышхо аш хэлль. Мэзихэ фэдиз оккупацием ыкъудыгъ. Парти — зан отрядхэм пъэшэу ашыцхынэрээ пүим Мыекъопэ районым имээхэм защицдзыштыгъ. Адыгэир зигупсэ партизанхэм апэшүүкэлэ террорым нахь зэрэхагъэхъоштим нэмьицхэр Ѣшгыгъэх. Оккупацием ильхъян мамыр цыф мини 4-м ехъу, бзыньфыгъэхэри къэлэцьклюхэри зэрахэтхэу, ахэм алэкіхъодагъ.

Адыгэимрэ Мыекуапэрэ якъеухумэнкіе анах мэхъанэшхо зиэгъэ юфхэм тяльэу мы хэутыгъэр РВИО-м и Адыгэ Республика къутамэ иофициалнэ ходатайствэу — Урысые Федерацием и Щитхуцэу «Город воинской славы» зыфиорэм ехъылгъэр» зыфиорэр советскэ къалэхэм якъеухумэнкіе гъэхъэгъэшхохэр Ѣшыгъэхэм афаусынэу Ѣйт. Кавказыр нэмьицхэм ямыгъэштэгъеним фэгъэхъыгъэ заом ильхъян къалэу Мыекуапэ ихуумаклохэм лыхъуужыгъыгъэ зэрахъагъэхъмкіе Ѣшисэ макіэп зигугуу къэтшыгъэр. Анах мэхъанэшхо зиэхэм ашыцхыр чыдаагъэр пүим зэрэлкэмэхъагъэр ары.

Къалэу Мыекуапэрэ Адыгэ Республика къутамэ ягъэцкэлэ юфхэм тяльэу мы хэутыгъэр РВИО-м и Адыгэ Республика къутамэ иофициалнэ ходатайствэу — Урысые Федерацием и Щитхуцэу «Город воинской славы» зыфиорэр къалэу Мыекуапэ къыфэгъэшшэгъээним пае федеральнэ къулыкъухэмрэ Урысыеми и Президентэу В. В. Путиным афэкторэ тхильэу альтигэнэу.

АЦУМЫЖЬ Казбек.

Тарихъ шэныгъэхэмкіе доктор, гуманитар уштынхэм апиль Адыгэ Республика институтэу Т. М. Кірашэм ыцэкіе Ѣштым тарихымкіе иотдел ипащ, РВИО-м и Адыгэ шъольыр къутамэ итхамат;

Иван БОРМОТОВ.

Педагогическэ шэныгъэхэмкіе кандидат, гъэзэтэу «Майкопские новости» иобозреватель, РВИО-м и Адыгэ шъольыр къутамэ исекретарь.

АДЫГЭ КЪЭГУАКІЭХЭР

Растения

Къэкыхэр

Валериана лекарственная – бэдзэгъэлэуц, гузуц, бадзэгъялэ, блэгын, гүдэгын (каб.), джэдугъялхэ, цыхулейгын (черк.)

Василек – пчэндэхху, пчэнтхээпэф, бжэнтхэху (каб.), бжэндэхху, бжэнтхээпэху (черк.)

Василек бледно-желтый – фоуку (каб.)

Василек синий – пчэндэхху-шылыгы, пчэндэххупак, бжэндэххупаж (черк.)

Вика посевная, горошек посевной – кваш (каб.)

Виноград культурный – сэнашхъ, жузум, жузумей, жузумпъильж, жузумхуж, санэху, санэпль (каб.)

Виноград дикий – жыгъябэ

Вишня лесостепная – губгуэшэдьгүйе (каб.)

Вишня обыкновенная – чэрэз, фыщын, балий, балийжыг (каб.), унэшэдьгүйе, шэдьгүйе (черк.), чэрэзхафэ (шапс.), чэдьгъоджыг (бесл.)

Вишня птичья (культурная) – балий-лэрьсай (каб.)

Вишня птичья – чэрэз, мээшэдьгүйе (каб.), фишджыг (бесл.), шэдьгүйе (черк.)

Вишня садовая – чэрэз, фышынчыг, балий, балийжыг (каб.), унэшэдьгүйе (черк.), чэдьгъоджыг (бесл.), чэрэзхафэ (шапс.)

Водокрас лягушачий – хантар-къуан

Василистник – псэдах, псэдахэ (черк.)

Верблюжья колючка – махъушац

Верба – пцелы, хъэдзэл (каб.)

Ветреница – пэктэдах, паштэдахэ, тхъэклиумкъихъапцэ (черк.)

Вех ядовитый – жъю, къамыуху, вэбдз, вэндз, вэдз (каб.)

Вечерница – чещуц, губгуэбалауджэ, жэшудз, хъэкъиршихъуантэ (каб.)

Вика заборная – шэмэджихъэр-пхуэн (каб.)

Водосбор обыкновенный – гупэж (черк.)

Водяной лютик – кіепхъпашцэ (черк.)

Къэбымрэ щыуанымрэ

Пцыуситу зызэукикэ нахь гээшэгъонэу пцы зысуырэр язэрэмын-гъашэу зэфэгубжыхэу загъорэ къыхэкы.

— Мыгъатхэ хэгъуашхъэм лут юшхъэ хураем мэлхэр щызгъэхуухээз сиджыбэ сзызэбэжьым зы къэбикэ горэ къисхыг. «Сэ къэбикли семчыки сикласэхэп, тидэ къикли сиджыбэ мыри къифагъя?» сlyи зы купрэ сегупшысагь, ау сигу къэбикли къырамыгъэчхъижыщтэ

закъор сиджыбэ къифэнэу зэрэхьу — гъэр.

«Кло, аши сшъхъэ езгъэгъэузыжынэп. Мы чыплэм хэзгъэтысханыш сеплъын» сlyи, къэбикэ за-къор юшхъэкыиум щызгъэтысыгь. Ащ фэдэу къыклаеу къэкигъэу егъаш! эм лэжыгъэ слъэгъугъэп. Ежь къэбим иннэгъагъэр къэпилотэн пльэ-къыштэп. Нэбгырэ заулэу еунк!эхэу юашхъэм къырамыгъэчхъижыщтэ

фэшхъаф шыкэл илагъэп.

— Ащ фэдизэу ар гъэшгэшоньшхо хъурэп сэ слъэгъугъэм елъытыгъэ-мэ, — ыуагь зыуклагъэм. — Зы мафэ горэм джа юшхъэ хураем ыльапсэ гъукэ нэбгырэ тлохитумэ щыуан клоцым итхэу щыуан ашлэу слъэгъугъэшь, а щыуаным иннэгъагъэр къаплокли цыфмэ ашлэш хъунэп. Нэбгырэ тлохиту щыуан клоцым итэу, алэрэ гъукээр щыуаным уатэклэ зы-

теокэ аужырэм отэо макъэр зэхихырэп.

— Сыдэу пцыусынум уфэлаза. Ащ фэдиз иинагъэу щыуан мэхъуа?

— ыуи къэбышкор къэзэгъэкыгъэу зыуагъэр лыям дэхъашхэу ригъэжьагь.

— Ашыгъум, о зэрэпилорэмкэ, о шылпкэ закэу узэхэль, ара? — ыуи лыэр губжыгъэ. — Ашыгъум о къэбэу къэбгъэгъэгъэр сищуан ифэштэп! — ыуи лыэр губжи лукъижыгъигь.

(Къэбы).
Мазэм фэдэу хъурэябз, бзэгоу илэр дэгъэ закл, чым къыхэпшымэ тыгъэм лъэппльэ.

(Тыгъэгъаз).
Мылэшшу-мылдыдж, чэтлыбжье гохызыши.

(Чэтгын).
Одэдае къыхэзы, одэ мэзы къыхэфэ.

(Дэшхо).
Гущыгъэжъэр

Бжыныфым узыгъуйбл егъэкоды. Жъоным дэмьышхъахырэр фыгум Ѣык!эрэп.

Къэцыланэ зыгъэтысырэм сэнашхъэ къыпичирэп.

Пана фэдэу къэштэжь, дышье фэдэу гъэтэлъыжь.

Пырамыбж члесэ, пшэсэн дедзы.

Хатэм хэмьтхъэрэр къыхэпхыжырэп.

Чылэпхъэ дэгъу еуутмэ, лэжыгъэ дэгъу къепхыжыщтэ.

Физкультурникым и Маф

Ешлаклохэм япчагъэ хэхъо

Физкультурникым и Мафэ фэгъэхыгъэу футбольымкэ, спорт щэрыонымкэ, кушхъэфчээ спортымкэ, теннисымкэ, гимнастикэмкэ, дартсымкэ, нэмыххэмкни зэнэкъокъухэр Адыгэ Республикэм Ѣыкгуагъэх.

Республикэ стадион шхьаэм футбол цыкдум пыщагъэхэм ялээлэсэнгъэ кыщаагъэльэгъуагъ. Адыгэим футболымкэ испорт еджапэ ипащэу Хъабэхъу Рус — тем кызэртиуагъэу, посуплэхэм ящагу командэхэр архы зедешлагъэхэр. Еджапэхэм защиыгъасэхэрэр зэлукэгъуэх ахагъэлэжагъэхэп.

Физкультурэм, спортым апыщагъэхэм япчагъэ нахьыбэ шыгъэнным, кілэццыкхэмрэ ныбжыкхэмрэ япсаунгыгъэ агъэптиэнным афэш ащ фэдэ зэнэкъокъухэр зэхащагъэх.

Футбол цыкдумкэ анахы-

кэхэр зыхэт командэхэм язэулэгъуэх «Улапэм» аперэ чыпээр кыщаагъуагъ. Улап Ѣыщхэм ящэнэрэ чыпэхэр нэмыххэмкни кыщаагъуагъ.

Аныбжхэмкэ гурытхэм ешлаклохэр ахэтхэр гъашгэгъонэу зэнэкъокъухъэх. «Гъобэкъуаем» аперэ чыпээр кыщаагъ. «Со- суд» зыфиорэр ятлонэрэ, «Адыгэир» ящэнэрэ хъугъэх. Нахыжхэм якуп ЦКЗ-р Ѣыткуюагъ.

Ешэлко анах дэгъухэр зэхэшаклохэм кыыхагъэх. Тхъаклынэ Салбый, Джэрэйл Биллял, Никита Крыловым шүхъафтынхэр афашигъэх.

Сурэтым итхэр: Гъобэкъуает ифутбол команда хэтхэр.

Зэлукэгъу гъэшгэгъонхэр

Къэгъэльэгъонхэм узыгэпашэ

Адыгэ Республикэм физкультурэмкэ ыкИ спортымкэ и Комитет кІещакло фэхъуи, физкультурникым и Мафэ фэгъэхыгъээ зэлукэгъу хэр Мыеекъуапэ, районхэм азызэхагъэх.

— Йоффшэнним, хэгъэгум икъэхъумэн ныбжыкхэмхэр афэгъэсэгъянхэмкэ (ГТО) спорт лъэпкхэм зятэгъэушомбгъу, — кытиуагъ АР-м физкультурэмкэ ыкИ спортымкэ и Комитет иотдел ипащэу Къохъуж Рустем. — Кушхъэфчээ спортымкэ, пляжнэ гандболымкэ, волейболымкэ, шахматхэмкэ, гъожы — шэппл Іэгудомкэ, батутымкэ, гимнастикэмкэ, Къохъуж пынгызжэхэр спорт лъэпкхэмкэ, шы спортымкэ, спорт щэрыонымкэ, атлетикэ пынгкэмкэ, фут-

болымкэ, спорт ориентированиемкэ, боксымкэ, нэмыххэмкни зэнэкъокъухэр зэхэтщагъэх. Республикэм ирайонхэм нэбгырабэ къарыкыгъ.

Къэлэ паркым шахмат щешлахъэхэр, кушхъэфчээ спортым, художественне гимнастикэм, боксым, нэмыххэм апыщагъэхэр спорт лъэпкхэм якъэгъэльэгъон зэрэхэлэжагъэхэр гум шүкльэжинэжыщих.

Сурэтым итхэр: художественне гимнастикэмкэ къэгъэльэгъонхэм ахэлэжагъэхэр.

Зэхэзыщагъэр ыкИ кыдызыгъэхъэйрэ: Адыгэ Республикэм лъэпкъ Иофхэмкэ, ИкЫб къэралхэм ашыпсүрэ тильэпкъэгъуэхэм адьрияэ зэпхынгъэхмкэ ыкИ къебар жъугъэм иамалхэмкэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэшыэр: 385000, къ. Мыеекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79,

Редакцием авторхэм къайхыэр А4-кэ заджэхэрэ тхъапхэу зипчагъэкэ 5-м емыххуэрэр ары. Сатырхэм азыфагу 1,5-рэ дэлтээ, шрифтыр 12-м нахь цыкдунэу Ѣытэп. Мы шапхэхэм адимыштэрэ тхъгъэхэр редакцием зэкгэгъюжых.

E-mail: adyvoice@mail.ru

Зыщаушыхъятыгъэр: Урысые Федерацием хэутын Иофхэмкэ, телерадиокъетынхэмкэ ыкИ зэлтээлэсэйкэ амалхэмкэ и Министерствэ и Темир-Кавказ чыпэ гъэлорышлам, зэраушыхъятыгъэ номерыр

ПИ №ТУ23-00916

Зыщаухаутыгъэр ООО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыеекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Зэкіэмкі пчагъэр 4271 Индексхэр П 4326 П 3816 Зак. 2228

Хэутынм узшыкітэхэну Ѣыт уахъэр Сыхъатыр 18.00 Зыщаухаутыгъэх уахъэр Сыхъатыр 18.00

Редактор шхьаэм ишшэрильхэр зыгъэцаклэрэр Мэшлэкъо С. А.

Пшъэдэкыж зыгъэхъазырыгъэр зыгъэцаклэрэр

Хъурмэ Х. Х.

Бэрзэдж Асыет.

Къэралыгъо телерадиокомпаниеу «Адыгэим» и журналистхэу Ахэдэгэго Рузанэрэ Бзаго Рустамэрэ зэлукэгъуэхэм хагъэунэфыкэрэ чыпэхэр кыщаагъуагъ.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛН Нурбай.

Мыеекъуапэ испартакиадэ Ѣытхъуцэхэр кыышыдээзыхъэхэр.